Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA
2019 m. liepos 11 d.[1]

Sujungtos bylos C-355/18–C-357/18 ir C-479/18

Barbara Rust-Hackner (C-355/18),
Christian Gmoser (C-356/18),
Bettina Plackner (C-357/18)
prieš
Nürnberger Versicherung Aktiengesellschaft Österreich
(*Landesgericht Salzburg* (Zalcburgo apygardos teismas, Austrija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)
ir
KL,
LK,
MJ,
NI
prieš
UNIQA Österreich Versicherungen,
Allianz Elementar Lebensversicherungs-Aktiengesellschaft,
DONAU Versicherung AG Vienna Insurance Group (C-479/18)

(*Bezirksgericht für Handelssachen Wien* (Vienos komercinių bylų apylinkės teismas, Austrija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Tiesioginis (gyvybės) draudimas – Direktyvos 90/619/EEB, 92/96/EEB, 2002/83/EB ir 2009/138/EB – Teisė atsisakyti sutarties – Neinformavimas arba netinkamas informavimas apie sąlygas pasinaudoti šia teise – Teisės atsisakyti sutarties išnykimas – Teisinės atsisakymo pasekmės“

I. Įžanga

1. Kokiomis aplinkybėmis ir per kokį laikotarpį draudėjas gali atsisakyti gyvybės draudimo sutarties, remdamasis tuo, kad nebuvo informuotas arba buvo netinkamai informuotas apie teisę jos atsisakyti?

2. Taikytinose draudimo direktyvų normose nustatyta, kad draudėjas, sudaręs gyvybės draudimo sutartį, turi teisę per trumpą terminą po jos atsisakyti. Vykstant deryboms dėl sutarties draudikas privalo pakankamai informuoti apie šią teisę.

1 Originalo kalba: vokiečių.

3. Nagrinėjamose bylose, kurios grindžiamos keturiais dviejų Austrijos teismų prašymais priimti prejudicinį sprendimą, Teisingumo Teismas iš esmės turi atsakyti į klausimą, kokiais atvejais netinkamas informavimas nepasiekia tikslo taip pat kaip ir neinformavimas. Be to, Teisingumo Teismo prašoma paaiškinti, kiek ilgai tokiais atvejais gali išlikti draudėjo teisė atsisakyti sutarties. Galiausiai, jei pagal Sąjungos teisės aktus yra leistina ar netgi reikalaujama išimties tvarka suteikti galimybę atsisakyti sutarties praėjus daug laiko po jos sudarymo, klausiama, kokie reikalavimai Sąjungos teisėje yra nustatyti pareiškimo apie sutarties atsisakymą teisinėms pasekmėms.

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

4. Kadangi pagrindinėse bylose narinėjamos gyvybės draudimo sutartys buvo sudarytos skirtingu laiku, yra taikytinos ir aiškintinos įvairių direktyvų nuostatos: prejudiciniai klausimai bylose C-355/18, C-356/18 ir C-357/18 ir antrasis prejudicinis klausimas byloje C-479/18 turi būti vertinami vadovaujantis Antrąja [2] ir Trečiąja [3] gyvybės draudimo direktyvomis [4], likusiems prejudiciniams klausimams byloje C-479/18 svarbios ir vėlesnės direktyvos 2002/83 [5] ir 2009/138 [6]. Tačiau, kadangi aiškintinų direktyvų nuostatų turinys sutampa, jokių skirtumų dėl to nekyla.

5. Antrosios direktyvos 15 straipsnio 1 dalyje buvo numatyta:

„Kiekviena valstybė narė nustato, kad individualią draudimo sutartį sudariusiam draudėjui suteikiamas 14–30 dienų laikotarpis nuo tada, kai jam buvo pranešta, kad sutartis yra sudaryta, per kurį jis tą sutartį gali nutraukti.

Draudėjų pranešimas apie sutarties nutraukimą atleidžia juos nuo visų būsimų įsipareigojimų pagal sutartį.

Kitos teisinės pasekmės ir nutraukimo sąlygos, ypač draudėjo informavimo apie sutarties sudarymą tvarka, nustatomos pagal sutarčiai taikomą teisę.“

Direktyvos 2002/83 35 straipsnio 1 dalis ir direktyvos „Mokumas II“ 186 straipsnio 1 dalis iš esmės atitinka šią nuostatą.

6. Trečiosios gyvybės draudimo direktyvos 31 straipsnio 1 ir 4 dalyse buvo nustatyta:

„1. Prieš sudarant draudimo sutartį, draudėjams turi būti suteikta bent II priedo A dalyje nurodyta informacija.

<…>

2 1990 m. lapkričio 8 d. Tarybos direktyva 90/619/EEB dėl įstatymų, norminių teisės aktų bei administracinių nuostatų, susijusių su tiesioginiu gyvybės draudimu, derinimo, nustatanti nuostatas, leidžiančias veiksmingai naudotis laisve teikti paslaugas, bei keičianti Direktyvą 79/267/EEB (OL L 330, 1990, p. 50), iš dalies pakeista 1992 m. lapkričio 10 d. Tarybos direktyva 92/96/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su tiesioginiu gyvybės draudimu, derinimo, iš dalies keičiančia direktyvas 79/267/EEB ir 90/619/EEB (OL L 360, 1992, p. 1).

3 1992 m. lapkričio 10 d. Tarybos direktyva 92/96/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su tiesioginiu gyvybės draudimu, derinimo, ir iš dalies keičianti direktyvas 79/267/EEB ir 90/619/EEB (OL L 360, 1992, p. 1, toliau – Trečioji gyvybės draudimo direktyva).

4 Toliau darant nuorodas į Direktyvos 90/619, iš dalies pakeistos Direktyva 92/96, nuostatas, šios nuostatos vadinamos Antrosios gyvybės draudimo direktyvos nuostatomis.

5 2002 m. lapkričio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/83/EB dėl gyvybės draudimo (OL L 345, 2002, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 3 t., p. 3).

6 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokumas II) (OL L 335, 2009, p. 1, klaidų ištaisymai OL L 219, 2014, p. 66, ir OL L 84, 2015, p. 74, toliau – direktyva „Mokumas II“). Toliau darant nuorodas bendrai į Antrąją gyvybės draudimo direktyvą, Trečiąją gyvybės draudimo direktyvą, Direktyvą 2002/83 ir direktyvą „Mokumas II“, visos jos kartu vadinamos draudimo direktyvomis.

4. Išsamias šio straipsnio ir II priedo taikymo taisykles nustato valstybė narė, kurioje prisiimtas įsipareigojimas.“

Atitinkamos nuostatos yra Direktyvos 2002/83 36 straipsnio 1 dalyje ir direktyvos „Mokumas II“ 185 straipsnyje.

7. Trečiosios gyvybės draudimo direktyvos II priedo („Informacija draudėjams“) A skirsnyje buvo išvardyti duomenys, kurie turėjo būti pateikti draudėjui prieš sudarant sutartį[7]. Pagal priedo antrą sakinį „[praneština] informacija pateikiama raštu aiškiai ir tiksliai, oficialia valstybės narės, kurioje prisiimtas įsipareigojimas, kalba“[8]. Kaip nustatyta A skirsnio 13 punkte, ši informacija apima „pasinaudojimo teise nutraukti sutartį tvark[ą]“[9].

B. Nacionalinė teisė

8. Austrijos *Versicherungsvertragsgesetz* (Draudimo sutarties įstatymas, toliau – *VersVG*, pagrindinėms byloms C-356/18 ir C-357/18 bei pagrindinėms byloms A ir B byloje C-479/18 taikoma redakcija[10]) 165a straipsnyje buvo nustatyta:

„1. Draudėjas turi teisę atsisakyti sutarties per dvi savaites nuo sutarties sudarymo dienos. Jei draudikas suteikia laikiną draudimo apsaugą, jis turi teisę į draudimo įmoką už atitinkamą apsaugos laikotarpį.

2. Jei draudikas neįvykdo pareigos paskelbti savo adresą (*Versicherungsaufsichtsgesetz* (Federalinis įstatymas dėl komercinio draudimo veiklos ir priežiūros, toliau – VAG) 9a straipsnio 1 dalies 1 punktas), terminas nepradedamas skaičiuoti tol, kol draudėjas nesužino šio adreso.

3. Pirmesnės dalys netaikomos grupės draudimo sutartims ir sutartims, kurių trukmė – ne daugiau nei šeši mėnesiai.“

9. Pagrindinei bylai C-355/18 ir pagrindinei bylai C byloje C-479/18 taikytinos redakcijos *VersVG*[11] 165a straipsnio 1 dalyje nustatytas terminas buvo pratęstas iki 30 dienų. Pagrindinei bylai D byloje C-479/18 taikytinos redakcijos *VersVG* 165a straipsnyje pridėta nauja 2a dalis[12], ji suformuluota taip:

„2a. Jei draudėjas yra vartotojas (pagal *Konsumentenschutzgesetz* (Vartotojų teisių apsaugos įstatymas, toliau – *KSchG*) 1 straipsnio 1 dalies 2 punktą), atsisakymo terminas pagal 1 ir 2 dalis nepradedamas skaičiuoti tol, kol jis taip pat neinformuotas apie teisę atsisakyti sutarties.“

10. Austrijos *Versicherungsaufsichtsgesetz* (Federalinis įstatymas dėl komercinio draudimo veiklos ir priežiūros, toliau – VAG, pagrindinėms byloms taikytina redakcija (*BGBl.* Nr. 447/1996 ir *BGBl.* I Nr. 34/2015)) 9a straipsnio 1 dalyje, be kita ko, nustatyta:

„1. Draudėjas, prieš išreikšdamas savo sutikimą sudaryti šalies viduje esančios rizikos draudimo sutartį, turi gauti tokią rašytinę informaciją:

<…>

6) aplinkybes, kuriomis draudėjas gali atšaukti sudarytą draudimo sutartį arba atsisakyti sutarties.“

7 Taip pat žr. Direktyvos 2002/83 III priedo A skirsnį ir direktyvos „Mokumas II“ 185 straipsnį.

8 Taip pat žr. Direktyvos 2002/83 III priedo A skirsnį ir direktyvos „Mokumas II“ 185 straipsnio 6 dalį.

9 Taip pat žr. Direktyvos 2002/83 III priedo A skirsnio 13 punktą ir direktyvos „Mokumas II“ 185 straipsnio 3 dalies j punktą.

10 *BGBl.* I Nr. 6/1997.

11 *BGBl.* I Nr. 95/2006.

12 *BGBl.* I Nr. 34/2012.

III. Faktinės aplinkybės ir pagrindinės bylos

11. Visose pagrindinėse bylose nagrinėjami fizinių asmenų reikalavimai grąžinti jiems visas sumokėtas draudimo įmokas, įskaitant kapitalizuotas palūkanas; šiuos reikalavimus fiziniai asmenys, kaip draudėjai, pareiškia atitinkamiems gyvybės draudikams. Šie reikalavimai grindžiami pareiškimais apie sutarties atsisakymą, kuriuos atitinkami draudėjai pateikė praėjus daug laiko po sutarties sudarymo, iš dalies netgi po atitinkamos sutarties nutraukimo (vadinamasis vėlyvas atsisakymas (vok. k. *Spätrücktritt*)).

12. Grįsdami savo reikalavimus ieškovai pagrindinėse bylose iš esmės teigia, kad atitinkami draudikai jų arba visiškai neinformavo apie teisę atsisakyti sutarties (byla B byloje C-479/18), arba bet kuriuo atveju informavo apie ją netinkamai. Informavimas, ieškovų manymu, buvo netinkamas todėl, kad buvo nurodyta, jog veiksmingai atsisakyti sutarties galima tik raštu, nors pagal nacionalinės teisės aktus pakanka laisvos formos pareiškimo. Ieškovai draudėjai teigia, kad taip jiems buvo sutrukdyta pasinaudoti Sąjungos teisės aktuose garantuota teise atsisakyti sutarties ir todėl teisės atsisakyti sutarties įgyvendinimo terminas neprasidėjo.

13. Pagrindinėse bylose draudėjai ieškovai ir draudikai atsakovai nesutaria, ar tuo momentu, kai buvo pasinaudota teise atsisakyti sutarties, ji jau nebuvo išnykusi. Ginčas tarp jų taip pat vyksta dėl to, ar draudėjas turi teisę reikalauti tik išperkamąją sumą sutarties nutraukimo momentu atitinkančios išmokos, ar, remiantis teisės aktuose, reglamentuojančiuose nepagrįstu praturtėjimu grindžiamą grąžinimą į ankstesnę padėtį, įtvirtintais principais, turi būti grąžintos visos įmokos.

14. Bylose C-355/18–C-357/18 ieškovai savo reikalavimus iš esmės grindžia tuo, kad jie, kaip draudėjai, turėjo teisę atsisakyti sutarties po ilgo laiko, nes buvo netinkamai informuoti, kokia forma turi būti pareikšta apie sutarties atsisakymą. Pirmojoje instancijoje jų reikalavimai buvo patenkinti; prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs *Landesgericht Salzburg* (Zalcburgo apygardos teismas), kaip apeliacinės instancijos teismas, mano, kad reikšmingas draudimo direktyvų nuostatas turi išaiškinti Teisingumo Teismas, nes jam kyla abejonių, kokiu mastu informavimas gali būti laikomas „netinkamu“, jei jis draudėjo nesuklaidino dėl teisės atsisakyti sutarties egzistavimo.

15. Bylose C-355/18 ir C-356/18 apie sutarties atsisakymą buvo pareikšta po to, kai ji jau buvo pasibaigusi dėl nutraukimo ar išpirkimo. Bet byloje C-357/18 nagrinėjama gyvybės draudimo sutartis tuo momentu, kai buvo pareikšta apie jos atsisakymą, nebuvo prieš tai nutraukta.

16. Byloje C-479/18 prašymas priimti prejudicinį sprendimą teikiamas dėl keturių bylų, kurias prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs *Bezirksgericht für Handelssachen Wien* (Vienos komercinių bylų apylinkės teismas) įvardija kaip bylas A–D ir kuriose nagrinėjami panašūs draudėjų ieškiniai atitinkamiems draudikams, reikalaujant grąžinti gyvybės draudimo sutartis į ankstesnę padėtį. Šie draudėjai taip pat yra pareiškę atsisakantys sutarties praėjus ilgam laikui po jos sudarymo dėl to, kad nebuvo informuoti arba kad buvo informuoti netinkamai. Byloje B draudėjas pareiškė atsisakantis sutarties dėl netinkamo informavimo po to, kai sutartis buvo nutraukta ir išmokėta išperkamoji suma.

IV. Prašymai priimti prejudicinį sprendimą ir procesas Teisingumo Teisme

17. Bylose C-355/18 ir C-356/18 *Landesgericht Salzburg* (Zalcburgo apygardos teismas) Teisingumo Teismui pateikė šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar Direktyvos 90/619/EEB (Antroji gyvybės draudimo direktyva) su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB (Trečioji gyvybės draudimo direktyva), 15 straipsnio 1 dalis kartu su Direktyvos 92/96/EEB 31 straipsniu turi būti aiškinama taip, kad pranešime apie galimybę atsisakyti sutarties taip pat turi būti nurodoma, jog atsisakymas gali būti pateikiamas laisva forma?

2. Ar draudėjas vis dar gali atsisakyti sutarties dėl klaidingo informavimo apie teisę atsisakyti sutarties jau pasibaigus nutrauktai gyvybės draudimo sutarčiai (kai išperkamoji suma jau sumokėta)?“

18. Byloje C-357/18 *Landesgericht Salzburg* (Zalcburgo apygardos teismas) Teisingumo Teismui pateikė tik pirmąjį iš šių dviejų prejudicinių klausimų.

19. 2018 m. birželio 22 d. Teisingumo Teismo pirmininko sprendimu bylos C-355/18, C-356/18 ir C-357/18 buvo sujungtos, kad būtų bendrai vykdoma rašytinė ir žodinė proceso dalys ir priimtas galutinis sprendimas.

20. Byloje C-479/18 *Bezirksgericht für Handelssachen Wien* (Vienos komercinių bylų apylinkės teismas) sustabdė bylų nagrinėjimą ir pateikė Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus:

„1. Ar Direktyvos 90/619/EEB 15 straipsnio 1 dalis kartu su Direktyvos 92/96/EEB 31 straipsniu, Direktyvos 2002/83/EB 35 straipsnio 1 dalis kartu su 36 straipsnio 1 dalimi arba Direktyvos 2009/138/EB 185 straipsnio 1 dalis kartu su 186 straipsnio 1 dalimi turi būti aiškinamos taip, kad, nesant nacionalinių taisyklių dėl klaidingo informavimo iki sudarant sutartį apie teisę atsisakyti sutarties pasekmių, teisės atsisakyti sutarties įgyvendinimo terminas nepradedamas skaičiuoti, jeigu draudimo bendrovė savo pateiktoje informacijoje nurodo, jog sutarties gali būti atsisakoma tik raštu, nors pagal nacionalinės teisės aktus numatyta laisva sutarties atsisakymo forma?

2. (Tuo atveju, jei atsakymas į pirmąjį klausimą būtų teigiamas) Ar Direktyvos 90/619/EEB 15 straipsnio 1 dalį kartu su Direktyvos 92/96/EEB 31 straipsniu reikia aiškinti taip, kad pagal šias nuostatas draudžiama nacionalinės teisės norma, pagal kurią teisės atsisakyti sutarties įgyvendinimo terminas neinformavimo arba klaidingo informavimo iki sudarant sutartį apie teisę atsisakyti sutarties atveju pradedamas skaičiuoti nuo dienos, kurią draudėjas – nesvarbu, kokiu būdu – sužinojo apie savo teisę atsisakyti sutarties?

3. Ar Direktyvos 2002/83/EB 35 straipsnio 1 dalis kartu su 36 straipsnio 1 dalimi turi būti aiškinamos taip, kad, nesant nacionalinių taisyklių dėl neinformavimo arba klaidingo informavimo iki sudarant sutartį apie teisę atsisakyti sutarties pasekmių, draudėjo teisė atsisakyti sutarties pasibaigia ne vėliau kaip išmokėjus jam išperkamąją sumą po to, kai draudėjas nutraukė sutartį, t. y. sutarties šalims visiškai įvykdžius įsipareigojimus pagal sutartį?

4. (Tuo atveju, jei atsakymas į pirmąjį klausimą būtų teigiamas ir (arba) atsakymas į trečiąjį klausimą būtų neigiamas) Ar Direktyvos 90/619/EEB 15 straipsnio 1 dalis, Direktyvos 2002/83/EB 35 straipsnio 1 dalis arba Direktyvos 2009/138/EB 186 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiama nacionalinės teisės norma, pagal kurią draudėjui, įgyvendinusiam savo teisę atsisakyti sutarties, turi būti sumokėta išperkamoji suma (laikantis visuotinai pripažintų aktuarinio skaičiavimo taisyklių apskaičiuota draudimo tikroji vertė)?

5. (Tuo atveju, jei reikėtų nagrinėti ketvirtąjį klausimą ir atsakymas į jį būtų teigiamas) Ar Direktyvos 90/619/EEB 15 straipsnio 1 dalis, Direktyvos 2002/83/EB 35 straipsnio 1 dalis arba Direktyvos 2009/138/EB 186 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiama nacionalinės teisės norma, pagal kurią teisė į fiksuotas palūkanas už grąžinamas draudimo įmokas, kai pasinaudojama teise atsisakyti sutarties, dėl senaties gali būti ribojama laikotarpiu, apimančiu paskutinius trejus metus prieš pareiškiant ieškinį?“

21. 2019 m. vasario 26 d. Teisingumo Teismo sprendimu bylos C-479/18 ir C-355/18, C-356/18 ir C-357/18 buvo sujungtos, kad būtų bendrai vykdomos rašytinė ir žodinė proceso dalys ir priimtas sprendimas.

22. Per procesą Teisingumo Teisme rašytines pastabas pateikė pagrindinių bylų šalys, Austrijos Respublika, Čekijos Respublika, Italija ir Europos Komisija. Tie patys dalyviai, išskyrus ieškovą byloje C (byla C-479/18), Italiją ir Čekijos Respubliką, dalyvavo ir 2019 m. balandžio 11 d. posėdyje.

V. Dėl Teisingumo Teismo kompetencijos ir prejudicinių klausimų priimtinumo (bylos C-355/18, C-356/18 ir C-357/18)

A. Dėl Teisingumo Teismo kompetencijos

23. Darydami nuorodą į nacionalinės teisės aktų lemiamą reikšmę vertinant informaciją apie teisę atsisakyti sutarties, ieškovai bylose C-355/18, C-356/18 ir C-357/18 abejoja, ar atsakyti į prejudicinius klausimus įeina į Teisingumo Teismo kompetenciją.

24. Iš tiesų, ar apie teisę atsisakyti sutarties konkrečiu atveju buvo informuota tinkamai, pirmiausia vertinama remiantis taikytinoje nacionalinėje teisėje nustatytais kriterijais [13]. Tai visų pirma rodo faktas, kad valstybės narės pagal Trečiosios gyvybės draudimo direktyvos 31 straipsnio 4 dalį, Direktyvos 2002/83 36 straipsnio 4 dalį ir direktyvos „Mokumas II“ 185 straipsnio 8 dalį nustato Sąjungos teisėje numatyto informavimo taikymo taisykles. Informacija, be kita ko, turi apimti „pasinaudojimo teise nutraukti sutartį tvarką“, kurią, kaip numatyta Antrosios gyvybės draudimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalies trečioje pastraipoje, Direktyvos 2002/83 35 straipsnio 1 dalies trečioje pastraipoje ir direktyvos „Mokumas II“ 186 straipsnio 1 dalies trečioje pastraipoje, taip pat nustato valstybės narės.

25. Atitinkamai nustatyti, ar nacionalinei teisei prieštarauja informacijoje apie teisę atsisakyti sutarties pateiktas nurodymas, kad veiksmingai atsisakyti sutarties galima tik laikantis tam tikros formos, iš principo turi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

26. Tačiau valstybės narės, nustatydamos tokias taikymo taisykles, privalo pasirūpinti, „kad būtų užtikrintas [draudimo direktyvų] veiksmingumas, atsižvelgiant į jomis siekiamą tikslą“ [14]. Tikrinti, kaip valstybės narės laikosi šio bendro jų reglamentavimo įgaliojimų apribojimo, įeina į Teisingumo Teismo kompetenciją.

27. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas bylose C-355/18, C-356/18 ir C-357/18 klausia, kokie reikalavimai pareiškimui apie sutarties atsisakymą ir atitinkamai informacijai išplaukia iš minėtųjų direktyvų nuostatų.

28. Vadinasi, nėra abejonių dėl Teisingumo Teismo kompetencijos atsakyti į prejudicinius klausimus bylose C-355/18, C-356/18 ir C-357/18.

B. Dėl teisinio pagrindo pakankamo aprašymo

29. Taip pat kritikuojama tai, kad sprendimuose dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą bylose C-355/18, C-356/18 ir C-357/18 reikšmingos nacionalinės teisės nuostatos aprašomos nepakankamai, ir tuo remiantis prašoma atmesti juos kaip nepriimtinus.

13 Žr. 2013 m. gruodžio 19 d. Sprendimą *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:864, 20 punktas), kuriame Teisingumo Teismas, remdamasis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo aprašytomis bylos aplinkybėmis, išaiškino, kad darytina prielaida, jog atitinkamas draudėjas nebuvo informuotas ar buvo bent jau nepakankamai informuotas apie teisę nutraukti sutartį.

14 2013 m. gruodžio 19 d. Sprendimas *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:864, 23 punktas).

30. Atsižvelgiant į ieškovų pabrėžiamą kompetencijos pasidalijimą tarp Teisingumo Teismo ir prašymus priimti prejudicinį sprendimą teikiančių teismų, šis argumentas, kurį reiškia tos pačios šalys, neįtikina. Kiek prejudiciniais klausimais dėl pareiškimo apie sutarties atsisakymą formos siekiama išsiaiškinti valstybių narių įgaliojimų reglamentuoti pasinaudojimo teise atsisakyti sutarties tvarką, nacionalinių teismų pateiktas galbūt šiuo atveju taikytinos nacionalinės teisės normos teksto ir jos aiškinimo aprašymas atitinka Procedūros reglamento 94 straipsnio reikalavimus.

31. Tai reiškia, kad visi prejudiciniai klausimai sujungtose bylose C-355/18, C-356/18 ir C-357/18 yra priimtini.

VI. Dėl prejudicinių klausimų

32. Prejudiciniai klausimai iš esmės susiję su pradžioje [15] minėtais trimis teisiniais klausimais.

33. Visų pirma reikia išnagrinėti, kokiais atvejais informavimas apie teisę atsisakyti sutarties nepasiekia tikslo taip pat, kaip ir neinformavimas (žr. A dalį). Ieškovai pagrindinėse bylose mano, kad to priežastis yra neteisinga informacija, pateikta prieš sudarant sutartį; šiuo atžvilgiu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmuoju arba vieninteliu prejudiciniu klausimu bylose C-355/18, C-356/18 ir C-357/18 siekia išsiaiškinti, ar draudimo direktyvos lemia informuojant apie teisę atsisakyti sutarties pateiktinų duomenų turinį ir kokiu mastu.

34. Antra, jeigu netinkamas informavimas apie teisę atsisakyti sutarties tam tikromis aplinkybėmis yra prilygintinas Sąjungos teisėje numatytos informacijos nepateikimui, reikia – nagrinėjant antrąjį prejudicinį klausimą bylose C-355/18 ir C-356/18 ir pirmuosius tris prejudicinius klausimus byloje C-479/18 – išsiaiškinti, kiek draudimo direktyvose reglamentuojamos tokio pareigos pažeidimo pasekmės skaičiuojant terminą, per kurį galima atsisakyti sutarties (žr. B dalį).

35. Galiausiai, jeigu pasinaudoti teise atsisakyti sutarties draudėjas gali ir praėjus daug laiko po sutarties sudarymo, nes jis negavo Sąjungos teisės reikalavimus atitinkančios informacijos apie šią teisę, reikėtų išnagrinėti klausimus, susijusius su draudėjo reikalavimų dydžiu tokio vėlyvo sutarties atsisakymo atveju (ketvirtasis ir penktasis prejudiciniai klausimai byloje C-479/18) (žr. C dalį).

A. Netinkamas informavimas apie teisę atsisakyti sutarties (pirmasis arba vienintelis prejudicinis klausimas bylose C-355/18, C-356/18, C-357/18)

1. Dėl draudimo direktyvų reikalavimų informacijai apie teisę atsisakyti sutarties (pirmasis arba vienintelis prejudicinis klausimas bylose C-355/18, C-356/18, C-357/18)

36. Šiuo atžvilgiu kyla klausimas, ar (ir kiek) draudimo direktyvose apskritai yra nustatyti reikalavimai, kaip vertinti duomenis, kuriuos kiekvienas draudikas privalo pateikti informuodamas apie pasinaudojimo teise atsisakyti sutarties tvarką. Iš principo įgaliojimą nustatyti šią tvarką turi valstybės narės [16].

15 Žr. šios išvados 3 punktą.

16 Žr. šios išvados 24 punkte minėtas nuostatas.

37. Tačiau įsigaliojus Antrajai gyvybės draudimo direktyvai individualios gyvybės draudimo sutarties draudėjas turi teisę per trumpą terminą [17] šios sutarties atsisakyti. Vadinasi, draudėjui suteikiama galimybė be jokių sąlygų atsisakyti gyvybės draudimo sutarties jau po to, kai ji buvo sudaryta. Terminas pradedamas skaičiuoti nuo to momento, kada draudėjas informuojamas apie sudarytą sutartį.

38. Kad draudėjas galėtų veiksmingai naudotis šia Sąjungos teisės aktuose įtvirtinta teise, draudikas, prieš sudarydamas sutartį, privalo informuoti jį apie pasinaudojimo teise atsisakyti sutarties tvarką.

39. Byloje *Endress* [18] Teisingumo Teismas šiuo klausimu išaiškino, kad nacionalinė nuostata, pagal kurią draudėjo teisė nutraukti sutartį, jei jis nebuvo informuotas apie šią teisę, pripažįstama tik vienus metus nuo pirmosios draudimo įmokos sumokėjimo dienos, prieštarauja Antrosios ir Trečiosios gyvybės draudimo direktyvų reikšmingoms nuostatoms.

40. Nacionaliniam teismui vertinant konkretų informavimą apie teisę atsisakyti sutarties, lemiamą reikšmę turi tai, ar draudėjas, gavęs atitinkamą informaciją, disponuoja visais duomenimis, reikalingais tam, kad galėtų veiksmingai pasinaudoti savo teise atsisakyti sutarties.

41. Būtini duomenys nurodyti atitinkamose taikytinose nacionalinės teisės nuostatose [19]. Dėl informavimo apie teisę atsisakyti sutarties formos ir turinio reikšmingose draudimo direktyvų nuostatose [20] tik reikalaujama, kad atitinkami duomenys būtų pateikti raštu „aiškiai ir tiksliai“ [21].

42. Iš to išplaukia, kad informuojant apie teisę atsisakyti sutarties nurodyti, kokia forma tai reikia padaryti, privaloma bent jau tada, kai taikytinose nacionalinės teisės nuostatose yra nustatyta, kad veiksmingai atsisakyti sutarties galima tik laikantis tam tikros formos.

43. Kiek matyti iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo aprašytos reikšmingos nacionalinės teisės nuostatos, t. y. *VersVG* 165a straipsnio, nė vienoje iš jo pagrindinėms byloms taikytinų redakcijų nebuvo numatyta, kad veiksmingai atsisakyti sutarties galima tik laikantis tam tikros formos [22]. Atsižvelgdamas į tai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmiausia siekia išsiaiškinti, ar, norint tiksliai informuoti draudėją, pateikiant informaciją prieš sudarant sutartį, būtina aiškiai nurodyti, kad atsisakymas gali būti pateikiamas laisva forma.

44. Su tuo susijęs tolesnis klausimas: ar, atsižvelgiant į tai, draudikas turi turėti teisę savo nuožiūra prieš sudarant sutartį pateikiamoje informacijoje numatyti, kad veiksmingas atsisakymas turi būti pateikiamas tam tikra forma.

2. Dėl galimybės atsisakyti sutarties laisva forma vertinimo Sąjungos teisės požiūriu

45. Austrijos vyriausybė teisi pabrėždama, kad draudimo direktyvose aiškiai pripažinti valstybių narių įgaliojimai reglamentuoti pasinaudojimo teise atsisakyti sutarties sąlygas apima ir klausimą, ar atsisakyti sutarties galima laisva forma, ar, priešingai, tik laikantis tam tikros formos reikalavimų.

17 Priklausomai nuo to, kaip valstybė narė įgyvendina direktyvą, šis terminas gali siekti nuo 14 iki 30 dienų.

18 2013 m. gruodžio 19 d. Sprendimas *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:864, 25-26 punktai).

19 Žr. šios išvados 24 punktą.

20 Trečiosios gyvybės draudimo direktyvos 31 straipsnis, siejamas su II priedo A skirsniu, Direktyvos 2002/83 36 straipsnis, siejamas su III priedo A skirsniu, ir direktyvos „Mokumas II“ 185 straipsnio 6 dalies pirma pastraipa.

21 Žr. ir 2013 m. gruodžio 19 d. Sprendimą *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:864, 25 punktas), kuriame buvo pripažinta, kad draudėjas turi gauti „tikslią“ informaciją apie savo teisę atsisakyti sutarties.

22 Žr. šios išvados 8 ir 9 punktuose minėtas *VersVG* 165a straipsnio redakcijas. *VersVG* 165a straipsnis buvo panaikintas nuo 2018 m. gruodžio 31 d., priėmus *Gesetz zur Änderung des Versicherungsvertragsgesetzes, des Konsumentenschutzgesetzes und des Versicherungsaufsichtsgesetzes 2018* (Draudimo sutarties įstatymo, Vartotojų apsaugos įstatymo ir Komercinio draudimo veiklos ir priežiūros įstatymo keitimo įstatymas, *BGBl.* I Nr. 51/2018). Nuo 2019 m. sausio 1 d. *VersVG* 5c straipsnio 4 dalyje reglamentuojama, kad atsisakymas pateikiamas „raštu“.

46. Jei nacionalinės teisės aktų leidėjas nenustato formos, kurios privaloma laikytis norint veiksmingai atsisakyti sutarties, iš esmės taip pat pagal nacionalinę teisę reikia nuspręsti, ar ir, jei taip, kokiomis sąlygomis sutartyje galima numatyti formos reikalavimą. Pagrindinėse bylose nagrinėjama konkreti prieš sudarant sutartį pateikta informacija, kad veiksmingai atsisakyti sutarties galima tik pareiškiant apie tai raštu arba laikantis rašytinės formos reikalavimo. Kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas byloje C-479/18, pagal *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* (Bendrasis civilinis kodeksas) 886 straipsnį rašytinės formos reikalavimas [23] reiškia, kad sutarties atsisakantis asmuo privalo šį pareiškimą pasirašyti savo ranka arba kvalifikuotu elektroniniu parašu.

47. Tiesa, prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikę teismai į šį nacionalinės teisės aiškinimo klausimą atsako skirtingai: byloje C-479/18 prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kaip matyti iš pirmojo prejudicinio klausimo formuluotės, rodos, mano, kad sutartyje numatytas formos reikalavimas, į kurį nurodoma informacijoje apie teisę atsisakyti sutarties, prieštarauja įstatyme nustatytai formos laisvei, o bylose C-355/18–C-357/18 prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pabrėžia, kad „susitarimas dėl pareiškimo apie sutarties atsisakymą rašytinės formos pagal nacionalinę teisę nėra draudžiamas“.

48. Šiuo atžvilgiu primintina, kad nacionalinę teisę aiškinantys nacionaliniai teismai turi ją aiškinti kuo labiau atsižvelgdami į atitinkamos direktyvos tekstą ir į jos tikslą [24]. Tiek, kiek rašytinės formos pasirinkimas prieštarauja nacionalinei teisei (arba kiek rašytinė forma sutartyje nenumatoma), gali būti, kad Sąjungos teisėje numatyta informavimo pareiga savo tikslo nepasiekia. Juk paprasta nuoroda į laisvą formą tam tikromis aplinkybėmis neleidžia draudėjui veiksmingai pasinaudoti savo teise atsisakyti sutarties.

49. Jei tiesiog nurodoma galimybė atsisakyti sutarties laisva forma, draudėjas negali teisiškai saugiai pasinaudoti teise atsisakyti sutarties. Juk paprastai sunkiai įmanoma įrodyti visų pirma tikslų žodžiu arba telefonu pateikto atsisakymo laiką ir turinį. Dėl to atsirandantis teisinis nesaugumas prieštarauja draudimo direktyvų tikslui – sudaryti draudėjui galimybes, gavus tikslią informaciją, veiksmingai ir teisiškai saugiai pasinaudoti teise atsisakyti sutarties. Atitinkamai ir Austrijos teisės aktuose nuo 2019 m. sausio 1 d. jau yra aiškiai numatyta forma raštu [25]. Tuo, ko gero, galima paaiškinti ir tai, kodėl kitose valstybėse narėse, kuriose pareiškimo apie sutarties atsisakymą forma įstatymais nėra reglamentuota, lemiamą reikšmę šiai formai turi informacijoje apie teisę atsisakyti sutarties arba prašyme apsidrausti pateikti duomenys [26].

50. Galiausiai ir palyginimas su Direktyvos 2002/65 dėl nuotolinės prekybos vartotojams skirtomis finansinėmis paslaugomis [27] 6 straipsnio nuostatomis, reglamentuojančiomis teisę atsisakyti sutarties, kurios iš esmės taikomos gyvybės draudimo sutartims [28], jei jos su vartotojais sudaromos nuotolinės prekybos būdu, rodo, kad turi būti galima pasirinkti privalomą formą. Dėl pareiškimo apie sutarties atsisakymą Direktyvos 2002/65 6 straipsnio 6 dalies antrame sakinyje nustatyta, kad vartotojas, jei jis pasinaudoja teise atsisakyti sutarties, „iki atitinkamo termino pabaigos apie tai praneša laikydamasis

23 Nuo to skiriasi *VersVG* 1d straipsnyje minima „forma raštu“, kurios vienintelė sąlyga yra tai, kad pareiškimas „leistų atpažinti“ jį pateikiantį asmenį.

24 Žr., be kita ko, 2016 m. balandžio 19 d. Sprendimą *DI* (C-441/14, EU:C:2016:278, 31 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

25 Žr. šios išvados 22 išnašą.

26 Žr., pavyzdžiui, Italijos *Codice delle Assicurazioni Private* (Privataus draudimo kodeksas) 177 straipsnio 2 dalį, kurioje nustatyta: „I termini e le modalità per l'esercizio dello stesso devono essere espressamente evidenziati nella proposta e nel contratto di assicurazione.“ Panašiai yra ir Jungtinėje Karalystėje, žr. ICOBS (https://www.handbook.fca.org.uk/handbook/ICOBS/): ICOBS 6.3.1 2 dalis, siejama su ICOBS 7.1.

27 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/65/EB dėl nuotolinės prekybos vartotojams skirtomis finansinėmis paslaugomis ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 90/619/EEB ir direktyvas 97/7/EB ir 98/27/EB (OL L 271, 2002, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k.,: 6 sk., 4 t., p. 321).

28 Išskyrus Direktyvos 2002/65 6 straipsnio 2 dalyje numatytas išimtis. A punktas, visų pirma dėl su investiciniais fondais susijusių gyvybės draudimo sutarčių.

praktinių nurodymų, pateiktų [paslaugų teikėjo], priemonėmis, kurias galima įrodyti pagal nacionalinę teisę“. Iš to matyti, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas kaip tik prekybos finansinėmis paslaugomis, kurios apima ir gyvybės draudimo sutartis, atveju ypatingą reikšmę teikia teisiškai saugiems pareiškimo apie sutarties atsisakymą įrodymams.

51. Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad jei informuojant apie teisę atsisakyti sutarties tik nurodoma galimybė atsisakyti sutarties laisva forma, toks informavimas neužtikrina, kad draudėjas galės veiksmingai pasinaudoti šia teise. Veikiau tokią galimybę įmanoma užtikrinti tik privalomai nustatant formą, kurios reikia laikytis pareiškiant apie sutarties atsisakymą. Todėl pasirinkti rašytinę formą pagal Sąjungos teisę ne tik leidžiama, bet ir net reikalaujama. Taigi, jei forma, kurios privaloma laikytis, nėra nustatyta įstatyme, ją būtina nustatyti dar prieš sudarant sutartį pateikiant tikslią informaciją apie teisę atsisakyti sutarties.

52. Nacionalinę teisę aiškinantys teismai turės nuspręsti, ar nacionalinę teisę galima aiškinti taip, kad ji atitiktų direktyvas. Jei taip [29], nacionalinę teisę pagal direktyvas reikia aiškinti taip, kad sutartyje galima veiksmingai numatyti formos reikalavimą. Tokiu būdu būtų taip pat užkirstas kelias netinkamą informavimo apie teisę atsisakyti sutarties pobūdį kildinti tiesiogiai iš tokio susitarimo.

53. Tai neturi įtakos prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismų įgaliojimui konkrečiu atveju įvertinti, ar informuojant apie teisę atsisakyti sutarties pateikti duomenys yra pakankamai tikslūs ir detalūs ir ar sutarta forma nesukelia draudėjui neproporcingų sunkumų norint pasinaudoti teise atsisakyti sutarties.

54. Nagrinėdami pagrindinėse bylose minimą informaciją, nacionaliniai teismai, pavyzdžiui, turėtų įvertinti, ar pateiktų duomenų pakanka tam, kad draudėjas prireikus galėtų teisiškai veiksmingai pareikšti atsisakantis sutarties. Jei šiuose duomenyse nurodyta, kad atsisakyti sutarties galima tik rašytiniu pareiškimu, kuris pagal nacionalinės teisės aktus privalo būti pasirašytas [30], reikėtų visų pirma išsiaiškinti, ar draudėjas buvo pakankamai apie tai informuotas.

55. Vertinant, ar nurodyta forma, kurios privaloma laikytis, nesukelia draudėjui neproporcingų sunkumų norint pasinaudoti teise atsisakyti sutarties, būtų naudingas palyginimas su kitais sudarant teisinius sandorius daromais pareiškimais, kuriems taikomas formos reikalavimas. Vien tai, kad pagal Austrijos teisės aktus [31] egzistuoja ir ne tokia griežta forma – pavyzdžiui, forma raštu (vok. k. *geschriebene Form*), palyginti su rašytine forma (vok. k. *Schriftform*), – ko gero, negalėtų būti pagrindas preziumuoti neproporcingus sunkumus.

56. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmąjį arba vienintelį prejudicinį klausimą sujungtose bylose C-355/18, C-356/18 ir C-357/18 reikia atsakyti taip: Direktyvos 90/619/EEB (Antroji gyvybės draudimo direktyva) su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB (Trečioji gyvybės draudimo direktyva), 15 straipsnio 1 dalis kartu su Direktyvos 92/96/EEB 31 straipsniu turi būti aiškinama taip, kad pranešime apie galimybę atsisakyti sutarties neturi būti nurodoma, jog atsisakymas gali būti pateikiamas laisva forma. Veikiau nuoroda į tam tikrą formą, kurios reikia laikytis, pagal Sąjungos teisę yra ne tik leidžiama, bet netgi jos reikalaujama.

29 Šiuo klausimu žr. šios išvados 47 punkte minėtą sujungtose bylose C-355/18–C-357/18 prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo prielaidą.

30 Žr. šios išvados 46 punktą.

31 Žr. šios išvados 23 išnašą.

B. Dėl netinkamo informavimo apie teisę atsisakyti sutarties teisinių pasekmių (pirmasis ir antrasis prejudiciniai klausimai byloje C-479/18)

1. Ar netinkamas informavimas apie teisę atsisakyti sutarties ir neinformavimas apie ją sukelia tokių pat teisinių pasekmių (pirmasis prejudicinis klausimas byloje C-479/18)?

57. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi prielaida, kad jei informacijoje yra nurodyta forma raštu, nors pagal nacionalinės teisės aktus atsisakyti sutarties galima laisva forma, tai reiškia, kad informavimas yra netinkamas. Nepritariu šiai nuomonei [32]. Todėl netinkamo informavimo apie teisę atsisakyti sutarties teisines pasekmes aptarsiu tik alternatyviai. Šiuo klausimu turiu galvoje Sprendime *Endress* padarytos išvados, kad jei informacija apie teisę atsisakyti sutarties nebuvo pateikta, terminas, per kurį galima šia teise pasinaudoti, nepradedamas skaičiuoti, pritaikymą nagrinėjamu atveju.

58. Sąjungos teisėje nei neinformavimo, nei netinkamo informavimo apie teisę atsisakyti sutarties teisinės pasekmės nereglamentuojamos [33].

59. Kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs *Bezirksgericht für Handelssachen Wien* (Vienos komercinių bylų apylinkės teismas) ir Austrijos Respublika, neinformavimo apie teisę atsisakyti sutarties pasekmės termino, per kurį galima šia teise pasinaudoti, skaičiavimui Austrijos teisės aktuose iš pradžių [34] nebuvo aiškiai reglamentuotos. Tačiau *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas, Austrija) 2015 m. rugsėjo 2 d. sprendime [35] pagal analogiją rėmėsi *VersVG* 165a straipsnio 2 dalimi, kurioje minimas atvejis, kai draudikas nenurodo savo adreso, ir, darydamas nuorodą į Teisingumo Teismo jurisprudenciją [36], nusprendė, kad netinkamas informavimas apie teisę atsisakyti sutarties (nagrinėtoje byloje buvo neteisingai nurodyta teisės atsisakyti sutarties įgyvendinimo termino trukmė) yra prilygintinas neinformavimui. Todėl šis terminas negalėjo būti pradėtas skaičiuoti.

60. Toks nacionalinės teisės aktų aiškinimas bet kuriuo atveju atitinka draudimo direktyvų nuostatų, reglamentuojančių teisę atsisakyti sutarties, prasmę ir tikslą. Jei prieš sudarant sutartį pateikiamos informacijos nepakanka tam, kad būtų galima užtikrinti, jog draudėjas galės veiksmingai pasinaudoti savo teise atsisakyti sutarties, toks netinkamas informavimas nepasiekia tikslo lygiai taip pat, kaip ir neinformavimas. Taip gali būti, jeigu duomenys netikslūs arba nurodyta tokia forma, kuri neproporcingai apsunkina naudojimąsi teise atsisakyti sutarties. Jei informacija apie teisę atsisakyti sutarties yra netinkama, teisės atsisakyti sutarties įgyvendinimo terminas neprasideda.

61. Tiesa, terminas pradedamas skaičiuoti, jei draudimo įmonė informacijoje tiksliai nurodo, kad atsisakyti sutarties reikia raštu, nors pagal nacionalinės teisės aktus jos atsisakyti galima laisva forma [37].

62. Todėl siūlau Teisingumo Teismui į pirmąjį prejudicinį klausimą byloje C-479/18 atsakyti taip:

Direktyvos 90/619/EEB (Antroji gyvybės draudimo direktyva) su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB (Trečioji gyvybės draudimo direktyva), 15 straipsnio 1 dalis kartu su Direktyvos 92/96/EEB 31 straipsniu arba Direktyvos 2002/83/EB 35 straipsnio 1 dalis kartu su 36 straipsnio 1 dalimi, arba Direktyvos 2009/138/EB 185 straipsnio 1 dalis kartu su 186 straipsnio 1 dalimi turi būti aiškinamos taip, kad, nesant nacionalinių taisyklių dėl klaidingo informavimo iki

32 Žr. mano samprotavimus A dalyje.

33 Dėl neinformavimo žr. 2013 m. gruodžio 19 d. Sprendimą *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:864, 22 punktas).

34 Į *VersVG* 165a straipsnį (kaip jo 2a dalis) atitinkama nuostata buvo įtraukta tik nuo 2012 m. liepos 1 d. Žr. šios išvados 9 punktą.

35 Byla Nr. 7 Ob 107/15h.

36 *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas) remiasi Teisingumo Teismo sprendimais bylose *Endress* (2013 m. gruodžio 19 d. sprendimas, C-209/12, EU:C:2013:864) ir *Hamilton* (2008 m. balandžio 10 d. sprendimas, C-412/06, EU:C:2008:215).

37 Žr. mano siūlomą atsakymą į pirmąjį arba vienintelį prejudicinį klausimą sujungtose bylose C-355/18, C-356/18 ir C-357/18, šios išvados 56 punktas.

sudarant sutartį apie teisę atsisakyti sutarties pasekmių, teisės atsisakyti sutarties įgyvendinimo terminas pradedamas skaičiuoti, jeigu draudimo bendrovė savo pateiktoje informacijoje nurodo, jog sutarties gali būti atsisakoma tik raštu, nors pagal nacionalinės teisės aktus numatyta laisva sutarties atsisakymo forma.

2. Ar terminas pradedamas skaičiuoti, jei apie teisę atsisakyti sutarties sužinoma kitokiu būdu (antrasis prejudicinis klausimas byloje C-479/18)?

63. Antruoju prejudiciniu klausimu, kuris, kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, yra svarbus tik byloje A, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar teisės atsisakyti sutarties įgyvendinimo terminas pradedamas skaičiuoti nuo to momento, kada draudėjas, nors ir nebuvo informuotas arba buvo netinkamai informuotas apie teisę atsisakyti sutarties, apie šią teisę sužinojo. Jis užduodamas tik tuo atveju, jeigu paaiškėtų, kad terminas nurodytomis aplinkybėmis nepradedamas skaičiuoti dėl kitų priežasčių („tuo atveju, jei atsakymas į pirmąjį klausimą būtų teigiamas“). Kadangi šioje išvadoje remiamasi tuo, kad terminas pradedamas skaičiuoti [38], termino pradžios klausimas, jei asmuo apie teisę atsisakyti sutarties sužinojo kitokiu būdu, nagrinėjamas tik alternatyviai.

64. Draudimo direktyvų tekste nustatyta, kad pareiga informuoti apie teisę atsisakyti sutarties tenka išimtinai draudikui, kuris turi informuoti ne tik apie šią teisę, bet ir apie pasinaudojimo ja tvarką [39]. Kadangi informacija apie teisę nutraukti sutartį turi sudaryti galimybę veiksmingai pasinaudoti šia teise, vien to, kad draudėjas sužinojo apie šią teisę, nepakanka, kad būtų pradėtas skaičiuoti teisės atsisakyti sutarties įgyvendinimo terminas [40].

65. Kad į draudėjo sužinojimą apie teisę atsisakyti sutarties nereikia atsižvelgti tais atvejais, kai draudikas jo tinkamai neinformavo apie šią teisę, taip pat liudija su tuo susijęs netikrumas dėl sužinojimo momento ir galimybių jį įrodyti. Vadinasi, norint pradėti skaičiuoti terminą nepakanka, kad draudėjas apie teisę atsisakyti sutarties sužinojo kitokiu būdu.

66. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ir Komisija teisingai pažymi, kad draudikai nesistengtų laikytis Sąjungos teisėje numatytos pareigos informuoti apie teisę atsisakyti sutarties, jei tam, kad būtų pradėtas skaičiuoti šios teisės įgyvendinimo terminas, pakaktų, kad draudėjas apie šią teisę – ypač apie pasinaudojimo ja tvarką – sužinojo, nors ir nebuvo tinkamai apie ją informuotas [41].

67. Todėl alternatyviai siūlau Teisingumo Teismui į antrąjį prejudicinį klausimą byloje C-479/18 atsakyti taip: Direktyvos 90/619/EEB (Antroji gyvybės draudimo direktyva) su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB (Trečioji gyvybės draudimo direktyva), 15 straipsnio 1 dalis kartu su Direktyvos 92/96/EEB 31 straipsniu turi būti aiškinama taip, kad pagal šią nuostatą draudžiama nacionalinės teisės norma, pagal kurią teisės atsisakyti sutarties įgyvendinimo terminas neinformavimo arba klaidingo informavimo iki sudarant sutartį apie teisę atsisakyti sutarties atveju pradedamas skaičiuoti nuo dienos, kurią draudėjas – nesvarbu, kokiu būdu, – sužinojo apie savo teisę atsisakyti sutarties.

38 Žr. šios išvados 61 punktą.

39 Trečioji gyvybės draudimo direktyvos 31 straipsnio 1 dalis kartu su II priedo A skirsnio 13 punktu; Direktyvos 2002//83 36 straipsnio 1 dalis kartu su III priedo A skirsnio 13 punktu ir direktyvos „Mokumas II“ 185 straipsnio 3 dalies j punktu.

40 Šiuo klausimu žr. generalinės advokatės E. Sharpston išvadą byloje *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:472, 47 punktas).

41 Tai taikoma ir tuo atveju, kai už pareigos informuoti apie teisę atsisakyti sutarties pažeidimą draudikui pagal nacionalinę teisę gali būti skirtos priežiūros priemonės (pavyzdžiui, administracinės baudos).

3. Ar galima atsisakyti sutarties po to, kai gyvybės draudimo sutartis buvo nutraukta, o išperkamoji suma – išmokėta (antrasis prejudicinis klausimas bylose C-355/18 ir C-356/18, trečiasis prejudicinis klausimas byloje C-479/18)?

68. Užduodami prejudicinius klausimus, prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikę teismai iš esmės siekia išsiaiškinti, ar draudimo direktyvose reikalaujama leisti draudėjui pasinaudoti teise atsisakyti sutarties ir po to, kai sutartis buvo nutraukta, o išperkamoji suma – išmokėta.

69. Visose pagrindinėse bylose, kuriose nagrinėjama jau nutraukta sutartis, draudikai nesutinka su galimybe jos atsisakyti motyvuodami tuo, kad atsisakyti jau nutrauktos sutarties neįmanoma vien todėl, kad iš nutrauktos sutarties negali kilti jokių įsipareigojimų, susijusių su ateitimi. Antraip, jų manymu, netektų prasmės Antrosios gyvybės draudimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje nustatytas draudėjo atleidimas nuo bet kokių iš sutarties kylančių įsipareigojimų ateityje.

70. Austrijos vyriausybė palaiko šį argumentą ir taip pat remiasi Teisingumo Teismo sprendimu byloje *Hamilton*, kuriame pripažinta, kad Direktyvos 85/577[42] 5 straipsnyje vartojama frazė „vartotojas turi teisę atsisakyti savo veiksmų rezultatų išsiųsdamas pranešimą“ logiškai reiškia, kad atitinkamas įsipareigojimas tuo momentu, kai pasinaudojama teise atsisakyti sutarties, dar tebegalioja[43].

71. Šie argumentai *prima facie* atrodo įtikinami. Įprastu atveju, kai sutartis jau įvykdyta, nebėra erdvės pasinaudoti tokiomis konstitutyviomis teisėmis, kaip antai teise atsisakyti sutarties. Tačiau skirtingos teisinės pasekmės, nacionalinėje teisėje numatytos nutraukimo ir atsisakymo atvejais[44], neleidžia apsiriboti tokiu formaliu, paviršutinišku požiūriu. Veikiau nemažai priežasčių rodo, kad jei asmuo nebuvo informuotas arba buvo informuotas netinkamai, teisė atsisakyti sutarties išlieka ir sutarties nutraukimo atveju. Tuomet, kai taikoma, draudėjas turi teisę į sumos, kurią pagal teisines pasekmes reglamentuojančias nacionalinės teisės nuostatas reikia sumokėti grąžinant sutartį į ankstesnę padėtį jos atsisakius, ir jau išmokėtos jo sutarties išperkamosios sumos skirtumą.

72. Viena vertus, Sprendimą *Endress* galima aiškinti taip, kad jei draudėjas nebuvo informuotas apie teisę atsisakyti sutarties, jis turi turėti galimybę atsisakyti sutarties ir po to, kai ji buvo nutraukta. Tiesa, rezoliucinėje dalyje remiamasi tik tuo, kad neinformavimo atveju terminas nepradedamas skaičiuoti. Tačiau W. Endress buvo sutartį nutraukęs ir jam buvo išmokėta sutartyje nurodytų grąžinamųjų išmokų suma[45]. Vadinasi, jei atsisakymas būtų buvęs neįmanomas *a priori*, griežtai žiūrint Teisingumo Teismas būtų turėjęs atmesti prejudicinį klausimą kaip hipotetinį.

73. Kokios išvados dėl Direktyvos 85/577 darytinos iš Sprendimo *Hamilton*[46], nagrinėjamu atveju aiškintis nebūtina. Minėtas sprendimas yra susijęs su nacionalinės nuostatos, pagal kurią numatytas teisės nutraukti sutartį išnykimas per mėnesį po visiško sutarties šalių įsipareigojimų pagal sutartį įvykdymo, suderinamumu su direktyva. Tačiau nagrinėjamu atveju, kaip ir Sprendime *Endress*, tokia nuostata nėra nagrinėjama, nes nacionalinės teisės aktų leidėjas, reglamentuodamas gyvybės draudimo sutartis, tokios nuostatos nepriėmė. Veikiau, kaip matyti iš prejudicinio klausimo byloje C-479/18 formuluotės[47], Austrijos teisės aktuose nėra nuostatos, reglamentuojančios teisės atsisakyti sutarties galiojimo trukmę.

42 1985 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva 85/577/EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose (OL L 372, 1985, p. 31; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 1 t., p. 262). Ši direktyva buvo panaikinta, ją pakeitė 2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių (OL L 304, 2011, p. 64).

43 2008 m. balandžio 10 d. Sprendimas *Hamilton* (C-412/06, EU:C:2008:215, 42 punktas).

44 Byloje C-479/18 pateiktose rašytinėse pastabose Austrijos vyriausybė, laikydamasi tokios pat pozicijos kaip ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, paaiškina, kad jei tinkamai informuotas draudėjas atsisako sutarties, jam grąžinamos visos jo jau sumokėtos įmokos, atskaičius dalis, kurios tenka jau suteiktoms išmokoms.

45 2013 m. gruodžio 19 d. sprendimas (C-209/12, EU:C:2013:864, 14 punktas).

46 2013 m. gruodžio 19 d. sprendimas (C-209/12, EU:C:2013:864).

47 Klausimas užduodamas, „jei nėra nacionalinių taisyklių dėl neinformavimo arba klaidingo informavimo iki sudarant sutartį apie teisę atsisakyti sutarties pasekmių“.

74. Be to, draudimo direktyvose garantuojama, kad draudėjas galės veiksmingai pasinaudoti savo nacionalinėje teisės sistemoje apibrėžta teise atsisakyti sutarties. Ši teisė apima ir laisvę pasirinkti, ar sutarties atsisakyti, ar ją nutraukti. Tačiau draudėjui, nežinančiam nei apie savo teisę atsisakyti sutarties, nei tikslios pasinaudojimo šia teise tvarkos, minėtoji laisvė nėra pasiekiama.

75. Todėl draudėjas neturėtų prarasti teisės atsisakyti sutarties tarsi atsitiktinai – nutraukęs sutartį. Juk tokiu atveju draudėjas, pasinaudojęs jam tariamai vienintele pasiekiama galimybe atsikratyti nepageidaujamos sutarties, atsiduria blogesnėje padėtyje nei nieko nedarantis draudėjas. Tokia situacija visiškai prieštarautų Sąjungos teisėje numatytos teisės atsisakyti sutarties tikslui suteikti draudėjui paprastą galimybę atsikratyti jo lūkesčių, poreikių ar finansų neatitinkančios sutarties [48].

76. Tokiu atveju draudėjo teisė atsisakyti sutarties neišnyksta. Teisė išnyksta, jei po galimybės ją pareikšti yra praėję nemažai laiko ir atsiranda ypatingų aplinkybių, dėl kurių pavėluotas teisės pareiškimas atrodo pažeidžiantis sąžiningumo principą, nes jau nebebuvo galima tikėtis, kad tokia teisė bus pareikšta. Tačiau nagrinėjamose bylose bet kuriuo atveju nėra teisėtų draudiko lūkesčių, į kuriuos reikėtų atsižvelgti. Tokia situacija susiklostė dėl draudiko, kuris tinkamai neinformavo draudėjo apie teisę atsisakyti sutarties, kaltės [49].

77. Be to, nutraukiant sutartį grąžintina draudimo sutarties išperkamoji suma [50] net ir ilgą laiką trukusių sutarčių atveju yra gerokai mažesnė nei bendra visų įmokų suma. Bet jei nutraukus sutartį ir išmokėjus išperkamąją sumą teisė atsisakyti sutarties išnyktų, nebūtų galima taikyti nacionalinės teisės nuostatos, reglamentuojančios suteiktų paslaugų grąžinimą, o teisinės sutarties atsisakymo pasekmės būtų tokios pat kaip ir nutraukimo [51]. Tokiu atveju Sąjungos teisėje įtvirtinta teisė atsisakyti sutarties netektų prasmės.

78. Atsižvelgdama į visas išdėstytas priežastis, siūlau Teisingumo Teismui į antrąjį prejudicinį klausimą bylose C-355/18 ir C-356/18 ir į trečiąjį prejudicinį klausimą byloje C-479/18 atsakyti taip: Direktyvos 90/619/EEB (Antroji gyvybės draudimo direktyva) su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB (Trečioji gyvybės draudimo direktyva), 15 straipsnio 1 dalis kartu su Direktyvos 92/96/EEB 31 straipsniu ir Direktyvos 2002/83/EB 35 straipsnio 1 dalis kartu su 36 straipsnio 1 dalimi turi būti aiškinamos taip, kad nesant nacionalinių taisyklių dėl neinformavimo arba klaidingo informavimo draudėjas turi galėti pareikšti atsisakantis sutarties dėl neinformavimo arba klaidingo informavimo taip pat ir po to, kai nutraukus sutartį jam buvo išmokėta išperkamoji suma.

C. Dėl Sąjungos teisės reikalavimų, susijusių su sutarties grąžinimu į ankstesnę padėtį po to, kai draudėjas sutarties atsisakė vėlai (ketvirtasis ir penktasis prejudiciniai klausimai byloje C-479/18)

79. Ketvirtuoju ir penktuoju prejudiciniais klausimais byloje C-479/18 siekiama išsiaiškinti, kiek galima apriboti draudėjo reikalavimus, kuriuos jis reiškia naudodamasis savo teise atsisakyti sutarties tuo atveju, jei nebuvo apie ją informuotas arba buvo informuotas netinkamai.

48 Žr., pavyzdžiui, J.-M. Binon „Droit des assurances de personnes – Aspects civils, techniques et sociaux“, 2-asis leidimas, Briuselis: Larcier, 2016, 379 punktas. Taigi sutarties atsisakymas prisideda prie veiksmingo naudojimosi draudimo vidaus rinkos produktų įvairove. Šiuo aspektu žr. Trečiosios gyvybės draudimo direktyvos 23 konstatuojamąją dalį ir beveik identišką Direktyvos 2002/83 52 konstatuojamąją dalį bei šios direktyvos 46 konstatuojamąją dalį.

49 Žr. 2013 m. gruodžio 19 d. Sprendimą *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:864, 30 punktas), kuriame pripažinta, kad draudikas „negali teisėtai remtis su teisiniu saugumu susijusiais motyvais siekdamas ištaisyti padėtį, susidariusią dėl to, kad jis nesilaikė <…> reikalavimo suteikti <…> informaciją, susijusią <…> su draudėjo teise nutraukti sutartį“.

50 Išperkamoji suma Austrijos *VersVG* 176 straipsnio 3 dalyje apibrėžiama kaip „pasibaigusio einamojo ataskaitinio draudimo laikotarpio“ draudimo tikroji vertė, „apskaičiuojama, laikantis pripažintų aktuarinio skaičiavimo taisyklių, remiantis draudimo įmokų apskaitos pagrindais“.

51 Dėl įgaliojimų nacionalinėje teisėje nustatyti teisines sutarties atsisakymo pasekmes ribų žr. toliau C dalį.

80. Draudimo direktyvose sutarties atsisakymo teisinės pasekmės apibrėžtos tik tinkamo informavimo atveju. Antrosios gyvybės draudimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje ir identiškose vėlesnėse nuostatose [52] tik paaiškinama, kad draudėjo pranešimas apie sutarties nutraukimą atleidžia jį „nuo visų būsimų įsipareigojimų pagal sutartį“, o trečioje pastraipoje dėl kitų teisinių pasekmių ir nutraukimo sąlygų pateikiama nuoroda į „sutarčiai taikomą teisę“.

81. Nei draudimo direktyvų tekstai, nei jų genezė nesuteikia jokių duomenų, kurie rodytų, ar nuoroda į sutarčiai taikomą teisę, kurioje reglamentuojamos sutarties atsisakymo netrukus po jos sudarymo pasekmės pagal civilinę teisę, galioja ir tuo atveju, jei sutarties atsisakoma praėjus daug laiko dėl neinformavimo arba netinkamo informavimo apie teisę atsisakyti sutarties [53].

82. Tai reiškia, kad nagrinėjamas nacionalinės teisės nuostatas, reglamentuojančias sutarties atsisakymo pasekmes pagal civilinę teisę, reikia vertinti tik pagal tai, ar jomis pakankamai užtikrinamas praktinis draudimo direktyvų veiksmingumas atsižvelgiant į jomis siekiamą tikslą.

1. Dėl draudėjo reikalavimų, susijusių su išperkamosios sumos išmokėjimu, apribojimo (ketvirtasis prejudicinis klausimas byloje C-479/18)

83. Ketvirtuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar pagal Sąjungos teisę draudžiama nacionalinės teisės nuostata, kurioje nustatyta, kad draudėjui, kuris pasinaudoja savo teise atsisakyti sutarties, turi būti sumokėta išperkamoji suma.

84. Kaip jau minėta, neinformavimo arba netinkamo informavimo apie teisę atsisakyti sutarties atveju ši draudėjo teisė turi išlikti ir po sutarties nutraukimo bei išperkamosios sumos išmokėjimo [54]. Pagrindinė to priežastis – skirtingos sutarties nutraukimo ir jos atsisakymo teisinės pasekmės (nepažeidžiant jų reglamentavimo nacionalinėse teisės sistemose). Įprasta, kad sutarties nutraukimas iš principo veikia *ex nunc* arba *pro futuro*, o atsisakymas lemia prievolinių santykių grąžinimą į ankstesnę padėtį *ex tunc*. Draudimo direktyvose nustatyta, kad jei draudėjas, kuris buvo tinkamai informuotas apie teisę atsisakyti sutarties, pasinaudoja šia teise, jį reikia atleisti „nuo visų būsimų įsipareigojimų pagal sutartį“ [55]. Kitas sutarties atsisakymo teisines pasekmes – vadinasi, ir padarinius jau suteiktoms paslaugoms – pagal draudimo direktyvas paliekama reglamentuoti nacionalinės teisės aktų leidėjams, kurie turi laikytis veiksmingumo principo.

85. Tai reiškia, kad Sąjungos teisės aktų garantuojama teisė atsisakyti sutarties negali prarasti veiksmingumo dėl to, kad nacionalinės teisės aktų leidėjas specialiai reglamentuoja vėlyvo sutarties atsisakymo dėl neinformavimo arba netinkamo informavimo apie šią teisę teisines pasekmes, kurios yra tokios pat, kaip ir nacionalinės teisės aktuose numatytos sutarties nutraukimo teisinės pasekmės [56]. Juk galiausiai tokiu atveju tai yra ne veiksminga teisė atsisakyti sutarties, o teisė nutraukti sutartį išimties tvarka.

86. Be to, jei tokia pasekmes reglamentuojanti nuostata riboja galimus draudėjo reikalavimus, palyginti su nepagrįstu praturtėjimu grindžiamo grąžinimo į ankstesnę padėtį atveju, ji negali lemti situacijos, kai, atsižvelgiant į tikėtinus finansinius padarinius, praktiškai nebeapsimoka naudotis teise atsisakyti sutarties.

52 Direktyvos 2002/83 35 straipsnio 1 dalis ir direktyvos „Mokumas II“ 186 straipsnis.

53 Žr. ir Vokietijos *Bundesgerichtshof* (Federalinis Aukščiausiasis Teismas) nutartį byloje *Endress* (BGH IV ZR 76/11, 42 punktas), kurioje remiamasi Teisingumo Teismo sprendimu šioje byloje (2013 m. gruodžio 19 d. sprendimas, C-209/12, EU:C:2013:864, 22 punktas).

54 Žr. šios išvados 78 punktą.

55 Antrosios gyvybės draudimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, Direktyvos 2002/83 35 straipsnio 1 dalies antra pastraipa ir direktyvos „Mokumas II“ 186 straipsnio 1 dalies antra pastraipa.

56 Iki 2018 m. gruodžio 31 d. galiojusios redakcijos *VersVG* 176 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad draudikas privalo kompensuoti draudimą atitinkančią išperkamąją sumą, jei „sutartos sumos gyvybės draudimas mirties atveju sudaromas nustatant draudiko prievolę sumokėti sutartą sumą ir tokia draudimo sutartis panaikinama jos atsisakius, ją nutraukus arba užginčijus“.

87. Tokia situacija galėtų susiklostyti vėlyvo sutarties atsisakymo atveju, kai sutarties atsisakymo pasekmės prilyginamos nutraukimo pasekmėms. Juk kuo daugiau laiko praeina po sutarties sudarymo, tuo didesnė tampa jau sumokėtų įmokų suma, kurios didelę dalį draudėjas negrįžtamai praranda dėl šio pasekmių prilyginimo [57]. Tai prieštarauja draudimo direktyvų tikslui – užtikrinti, kad draudėjas galėtų veiksmingai naudotis teise atsisakyti sutarties.

88. Tokio bendro draudėjo reikalavimų apribojimo negalima pateisinti ir tuo, kad taip užtikrinamas vienodas požiūris į visus draudėjus. Draudėjų, kurie sutarties atsisako praėjus daug laiko, nes buvo neinformuoti ar netinkamai informuoti apie teisę jos atsisakyti, padėtis nėra panaši į tinkamai informuotų draudėjų, kurie nepasinaudojo savo teise atsisakyti sutarties ir vėliau siekia šią sutartį nutraukti anksčiau laiko, padėtį [58].

89. Galiausiai valstybės narės teismai konkrečiu atveju gali savo nuožiūra atsižvelgti į piktnaudžiavimo riziką, kurios negalima neigti (ypač su investiciniais fondais susijusių gyvybės draudimo sutarčių atveju) [59].

90. Į tai, pavyzdžiui, jau yra atsižvelgęs *Cour de cassation* (Prancūzijos Kasacinis teismas) 2019 m. vasario 7 d. sprendime [60], kuriame nagrinėjo atvejį, kai draudėjas pasinaudojo teise atsisakyti sutarties praėjus daug laiko, teigdamas buvęs netinkamai apie ją informuotas. Teismas konstatavo, kad ankstesnės instancijos teismas neturėjo teisės atmesti piktnaudžiavimo teise atsisakyti sutarties galimybės, pakankamai neįvertinęs atsisakymo momento pagal konkrečią draudėjo padėtį, jo išsilavinimą ir sutarties atsisakymu konkrečiai siektą tikslą.

91. Taigi į byloje C-479/18 pateiktą ketvirtąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti taip: Direktyvos 90/619/EEB su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB, 15 straipsnio 1 dalis, Direktyvos 2002/83/EB 35 straipsnio 1 dalis arba Direktyvos 2009/138/EB 186 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiama nacionalinės teisės norma, pagal kurią draudėjui, įgyvendinusiam savo teisę atsisakyti sutarties, visuomet turi būti sumokėta tik išperkamoji suma (laikantis visuotinai pripažintų aktuarinio skaičiavimo taisyklių apskaičiuota draudimo tikroji vertė).

2. Dėl su palūkanomis susijusių reikalavimų senaties (penktasis prejudicinis klausimas byloje C-479/18)

92. Šiuo klausimu, kurį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas užduoda tuo atveju, jei gyvybės draudimo sutartį, kurios draudėjas atsisakė vėlai, reikėtų grąžinti į ankstesnę padėtį vadovaujantis nepagrįstam praturtėjimui taikomais principais, siekiama išsiaiškinti, ar pagal Sąjungos teisę draudžiama su palūkanomis susijusius reikalavimus apriboti iki paskutinių trejų metų iki ieškinio pareiškimo, taikant bendrą senaties terminą.

93. Šis klausimas susijęs su *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* (Bendrasis civilinis kodeksas, toliau – ABGB) nuostata (1480 straipsnis), kurioje nustatyta, kad „reikalavimams dėl nesumokėtų metinių išmokų, pirmiausia palūkanų, pensijų, išlaikymo išmokų, išmokų išlaikomiems asmenims, kapitalo amortizacijos išmokų, taikomas trejų metų senaties terminas; nepasinaudojus tokia teise per trisdešimt metų, ji išnyksta“.

57 Tiesa, šie nuostoliai skiriasi priklausomai nuo to, kada atsisakoma sutarties. Tačiau nagrinėjamoje nuostatoje, reglamentuojančioje teisines pasekmes, jokio skirtumo nedaroma. Nauja *VersVG* 176 straipsnio redakcija, įsigaliojusi nuo 2019 m. sausio 1 d., kurioje teisinės pasekmės reglamentuojamos skirtingai, atsižvelgiant į sutarties atsisakymo momentą, šiuo atveju nenagrinėjama, nes pagrindinių bylų aplinkybės nepatenka į jos *ratione temporis* taikymo sritį.

58 Taip pat žr. šios išvados 76 punktą.

59 Draudimas piktnaudžiauti teise yra bendrasis Sąjungos teisės principas. Žr. naujausią 2018 m. vasario 6 d. Sprendimą *Altun ir kt.* (C-359/16, EU:C:2018:63, 49 punktas).

60 2019 m. vasario 7 d. *Cour de cassation* 2-osios civilinių bylų kolegijos sprendimas, F-P+B+I, byla Nr. 17-27.223.

94. Tačiau reikalavimams negali sueiti senaties terminas prieš jiems atsirandant ir prieš sužinant apie juos asmeniui, turinčiam į juos teisę. Vadinasi, senaties terminą galima pradėti skaičiuoti tik nuo tada, kai buvo pasinaudota teise atsisakyti sutarties.

95. Juk Sąjungos teisės aktų garantuojama teise atsisakyti sutarties neįmanoma veiksmingai pasinaudoti, jei iš to kylantiems reikalavimams senatis jau pradedama skaičiuoti, nors draudėjas apskritai dar nebuvo informuotas apie šią teisę.

96. Todėl į byloje C-479/18 pateiktą penktąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti taip: Direktyvos 90/619/EEB su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB, 15 straipsnio 1 dalis, Direktyvos 2002/83/EB 35 straipsnio 1 dalis arba Direktyvos 2009/138/EB 186 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiama nacionalinės teisės norma, pagal kurią teisė į fiksuotas palūkanas už grąžinamas draudimo įmokas, kai dėl neinformavimo arba netinkamo informavimo pasinaudojama teise atsisakyti sutarties, dėl senaties gali būti ribojama laikotarpiu, apimančiu paskutinius trejus metus prieš pareiškiant ieškinį.

VII. Išvada

97. Remdamasi pirma pateiktais svarstymais, siūlau Teisingumo Teismui į *Landesgericht Salzburg* (Zalcburgo apygardos teismas) (bylos C-355/18, C-356/18 ir C-357/18) ir *Bezirksgericht für Handelssachen Wien* (Vienos komercinių bylų apylinkės teismas) (byla C-479/18) pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

1. Direktyvos 90/619/EEB (Antroji gyvybės draudimo direktyva) su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB (Trečioji gyvybės draudimo direktyva), 15 straipsnio 1 dalis kartu su Direktyvos 92/96/EEB 31 straipsniu turi būti aiškinama taip, kad pranešime apie galimybę atsisakyti sutarties neturi būti nurodoma, jog atsisakymas gali būti pateikiamas laisva forma. Veikiau nuoroda į tam tikrą formą, kurios reikia laikytis, pagal Sąjungos teisę yra ne tik leidžiama, bet netgi jos reikalaujama (pirmasis prejudicinis klausimas bylose C-355/18 ir C-356/18, prejudicinis klausimas byloje C-357/18);

2. Direktyvos 90/619/EEB (Antroji gyvybės draudimo direktyva) su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB (Trečioji gyvybės draudimo direktyva), 15 straipsnio 1 dalis kartu su Direktyvos 92/96/EEB 31 straipsniu arba Direktyvos 2002/83/EB 35 straipsnio 1 dalis kartu su 36 straipsnio 1 dalimi, arba Direktyvos 2009/138/EB 185 straipsnio 1 dalis kartu su 186 straipsnio 1 dalimi turi būti aiškinamos taip, kad, nesant nacionalinių taisyklių dėl klaidingo informavimo iki sudarant sutartį apie teisę atsisakyti sutarties pasekmių, teisės atsisakyti sutarties įgyvendinimo terminas pradedamas skaičiuoti, jeigu draudimo bendrovė savo pateiktoje informacijoje nurodo, jog sutarties gali būti atsisakoma tik raštu, nors pagal nacionalinės teisės aktus numatyta laisva sutarties atsisakymo forma (pirmasis prejudicinis klausimas byloje C-479/18);

   ir, jei reikalinga,

3. Direktyvos 90/619/EEB (Antroji gyvybės draudimo direktyva) su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB (Trečioji gyvybės draudimo direktyva), 15 straipsnio 1 dalis kartu su Direktyvos 92/96/EEB 31 straipsniu turi būti aiškinama taip, kad pagal šią nuostatą draudžiama nacionalinės teisės norma, pagal kurią teisės atsisakyti sutarties įgyvendinimo terminas neinformavimo arba klaidingo informavimo iki sudarant sutartį apie teisę atsisakyti sutarties atveju pradedamas skaičiuoti nuo dienos, kurią draudėjas – nesvarbu, kokiu būdu – sužinojo apie savo teisę atsisakyti sutarties (antrasis prejudicinis klausimas byloje C-479/18);

4. Direktyvos 90/619/EEB (Antroji gyvybės draudimo direktyva) su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB (Trečioji gyvybės draudimo direktyva), 15 straipsnio 1 dalis kartu su Direktyvos 92/96/EEB 31 straipsniu ir Direktyvos 2002/83/EB 35 straipsnio 1 dalis kartu su 36 straipsnio 1 dalimi turi būti aiškinamos taip, kad nesant nacionalinių taisyklių dėl neinformavimo arba klaidingo informavimo draudėjas turi galėti pareikšti atsisakantis sutarties dėl neinformavimo arba klaidingo informavimo taip pat ir po to, kai nutraukus sutartį jam buvo išmokėta išperkamoji suma (antrasis prejudicinis klausimas bylose C-355/18 ir C-356/18, trečiasis prejudicinis klausimas byloje C-479/18);

5. Direktyvos 90/619/EEB su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB, 15 straipsnio 1 dalis, Direktyvos 2002/83/EB 35 straipsnio 1 dalis arba Direktyvos 2009/138/EB 186 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiama nacionalinės teisės norma, pagal kurią draudėjui, įgyvendinusiam savo teisę atsisakyti sutarties, visuomet turi būti sumokėta tik išperkamoji suma (laikantis visuotinai pripažintų aktuarinio skaičiavimo taisyklių apskaičiuota draudimo tikroji vertė) (ketvirtasis prejudicinis klausimas byloje C-479/18);

6. Direktyvos 90/619/EEB su pakeitimais, padarytais Direktyva 92/96/EEB, 15 straipsnio 1 dalis, Direktyvos 2002/83/EB 35 straipsnio 1 dalis arba Direktyvos 2009/138/EB 186 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiama nacionalinės teisės norma, pagal kurią teisė į fiksuotas palūkanas už grąžinamas draudimo įmokas, kai dėl neinformavimo arba netinkamo informavimo pasinaudojama teise atsisakyti sutarties, dėl senaties gali būti ribojama laikotarpiu, apimančiu paskutinius trejus metus prieš pareiškiant ieškinį (penktasis prejudicinis klausimas byloje C-479/18).